

Zice-se că Uniunii Europene (UE) îi pasă de limbile aflate în ograda proprie, adică cele vorbite pe teritoriile statelor membre.

Un exemplu la nimereală poate fi documentul *Declarație comună a Consiliului Europei și a Comisiei Europene pentru marcarea celei de-a zecea aniversări a zilei europene a limbilor, 26 septembrie 2011*¹, care printre altele zice așa:

„Respectul pentru diversitatea culturală și lingvistică și învățarea limbilor străine pentru toți reprezintă principii fundamentale ale Consiliului Europei și ale Uniunii Europene.”

Cam de lemn și cu floricele, dar ideea pare clară.

Alt exemplu, nu chiar la nimereală de data asta, este *Rezoluția Parlamentului European din 11 septembrie 2013 referitoare la limbile europene amenințate de dispariție și la diversitatea lingvistică din Uniunea Europeană*². În principal, rezoluția:

„1. Cere Uniunii Europene și statelor membre să acorde mai multă atenție amenințării extreme la care sunt expuse numeroase limbi europene, clasificate drept limbi aflate în pericol, [...]” sau (citez peste rând)

„28. Invită statele membre care nu au făcut încă acest lucru să semneze și să ratifice Carta europeană pentru limbile regionale sau minoritare (1992) și Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale (1995);”

Bun, deci la nivel unional se pune accentul pe protejarea limbilor sau a dialectelor cu risc semnificativ de dispariție, pe protejarea limbilor minorităților naționale și pe învățarea de limbi străine.

Ceva însă lipsește: unde sunt plasate limbile principale ale statelor membre ?

Acum ceva vreme, în contextul unei dispute cu Comisia Europeană privind discriminarea lingvistică a unor limbi europene din partea sistemului de mesaje text de tip SMS, un domn Jonathan Hill, la vremea respectivă șef adjunct la cabinetul comisarului european pentru educație, cultură, multilingvism și tineret, în motivarea refuzului mi-a spus următoarele³:

„First, the EU's Member States have decided that language policy and linguistic diversity should remain primarily in their hands; the EU thus has no power to regulate these areas. [...] Therefore, for all these reasons, the EU, with its current powers, is not able to intervene.”

Păi ceva nu se leagă: dacă UE nu are nicio putere în a reglementa zona diversității lingvistice, atunci cum se poate ca unul dintre principiile fundamentale ale UE să fie respectul pentru diversitatea culturală și lingvistică ? Doar așa, prin simpatie ?

Într-un soi de dialog⁴ purtat prin intermediul Ombudsmanului European pe marginea aceleiași dispute, un domn Denis Crowley, la vremea respectivă șef de unitate la direcția generală pentru educație și cultură a Comisiei Europene, s-a străduit să îmi demonstreze⁵ că în baza actualei forme a tratatelor Uniunii, anume Tratatul privind Uniunea Europeană (TEU) respectiv Tratatul privind

1 http://edl.ecml.at/Portals/33/joint_declaration_european_day_of_languages_ro.pdf

2 <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0350+0+DOC+XML+V0//RO>

3 http://www.secarica.ro/std/email_ec_2012-04-10.pdf

4 http://www.secarica.ro/std/ombudsman_eu_sms_issue_ro_20120716_w.pdf

5 http://www.secarica.ro/std/1170-2012-AN-E2012-162719_w.pdf

Funcționarea Uniunii Europene (TFEU), UE este impotentă, legal vorbind, în asigurarea unui principiu general de egalitate între limbile Uniunii – și a indicat și câteva repere relevante din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE). În acest context, domnul Denis Crowley a evidențiat și prevederile articolului 167 al TFEU, în care scrie că Uniunea contribuie la înflorirea culturilor statelor membre, respectând diversitatea națională și regională a acestora, bla, bla, dar numai prin acțiuni de încurajare și cu excepția oricărei armonizări a legislației statelor membre.

Hm. Oare care o fi eficiența unor acțiuni de încurajare în zarva de azi ?

În articolul meu *Litere și apăsări - Aveți patrimoniu pe tastatura de la mobil ?*⁶ am scos în evidență faptul că tastaturile virtuale care echipează cam toate dispozitivele mobile moderne descurajează scrierea corectă în majoritatea limbilor materne non-engleze ale statelor membre ale UE. Acele tastaturi virtuale sunt concepute de vorbitori de limbă engleză aflați cu precădere pe alt continent și permit scrierea fără bătaie de cap în limba lor maternă care folosește 26 de litere. Scrierea într-o limbă europeană al cărei alfabet trece de bariera celor 26 de litere, deși perfect posibilă în termeni absoluți pe acele tastaturi, implică un mic efort suplimentar la scriere – efort care prin nerăbdarea cronică a vremurilor actuale tinde să fie evitat chiar și așa mic cum e. Consecința este maltratarea scrierii unor limbi europene prin aplatizarea alfabetelor limbilor respective la cele 26 de litere comune cu alfabetul limbii engleze.

Până acum n-am remarcat existența vreunei acțiuni de încurajare din partea UE, legat de problemele sau tendințele descrise în acel articol, în virtutea celor stipulate de articolul 167 al TFEU.

Oricum, nu e asta singura problemă. De exemplu, scrierea corectă în limbile europene pe dispozitivele electronice presupune, printre altele, existența unor fonturi compatibile cu limbile respective. Prin „compatibil” se înțelege ca fontul în discuție să conțină glifele tuturor caracterelor folosite în limba vizată (cifre, caractere fără accent, caractere cu accent sau alte semne diacritice, caractere particulare gen ß, đ, ł etc.) pe pozițiile codărilor de caractere specificate de standardul Unicode și/sau ISO/IEC 10646.

Compania Google a pus la dispoziție în mod gratuit lumii întregi o colecție de fonturi cu încărcare dinamică pentru paginile web, categorie denumită webfonts. În acea colecție, toate fonturile din familia Latin și Latin Extended conțin glifele necesare pentru limba engleză și eventual și pentru limbile vest-europene (franceză, germană, italiană etc.), însă la aproximativ o treime din aceste fonturi le lipsesc glifele necesare limbilor est-europene (cehă, poloneză, română etc.) iar la mai mult de jumătate le lipsesc glifele pentru ș-ul și ț-ul românesc. Și aici, consecința ajunge să fie evitarea folosirii caracteristicilor naționale la scrierea unor limbi europene, din partea autorilor de pagini web, din motive tehnice de influență extra-UE. Probabil că încet-încet fonturile cu probleme vor ajunge să fie completate cu tot ce le trebuie, dar până se mai gândesc unii sau se răzgândesc alții, utilizatorul final se obișnuiește cu ideea că din moștenirea culturală a alfabetului lui național a mai rămas diversitatea de 26 de litere a limbii engleze (deja retoric; de fapt, s-a cam obișnuit deja).

Într-o petiție relativ recentă⁷ depusă la Comisia pentru petiții de la Parlamentul European (PETI) am formulat o propunere de act normativ, la nivel european, care vizează capabilitățile tehnice ale sistemelor electronice de genul celei cu fonturile descrisă mai sus (dar nu numai); judecând însă după răspunsul preliminar primit din partea Comisiei Europene⁸, este îndoielnic că se va ajunge vreodată la așa ceva. În răspuns se menționează explicit faptul că aspectele lingvistice au fost

6 <http://www.secarica.ro/index.php/rou/litere-si-apasari>

7 <http://tinyurl.com/petiport-peti-1468-2013-ro>

Textul integral: http://www.secarica.ro/std/peti_1468_2013_20130616_ro_w.pdf

8 http://www.secarica.ro/std/peti_1468_2013_20140730_ro_v02_w.pdf

excluse din lista de directive care privesc rețelele comunicațiilor electronice, acele aspecte fiind aruncate în curtea celor care conduc industria. Peste mări și țări, așa adăuga eu. Tot ce rămâne este speranța unor posibile acțiuni de încurajare. Niște lozinci, ceva.

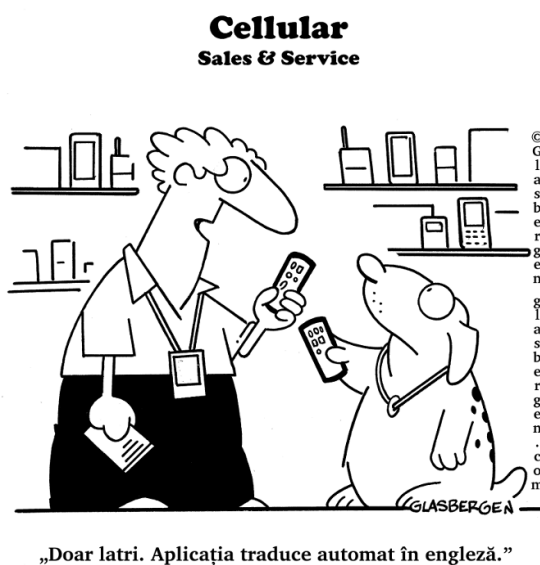
Se vorbește la telefon oriunde, inclusiv la volan. Nu că vorbitul în sine ar fi sigur sau lipsit de griji, dar riscul major provine de la butonarea aparatului (telefon sau ce-o fi). De altfel nici nu e musai să se vorbească la ceva: se pot găsi exemple de accidente petrecute în secolul trecut datorate butonării radioului sau casetofonului.

Cum tehnologia a evoluat, așa și soluțiile anti-butonare: inițial niște simple comenzi vocale, au evoluat cu timpul în interacțiuni complexe pe bază de dialog cu asistenți robotici. Care asistenți știu în primul rând limba engleză dar și câteva limbi „străine”.

Există o serie de reglementări din partea Uniunii Europene care vizează siguranța publică, protecția mediului sau alte domenii considerate critice pe diverse criterii. Din câte înțeleg acestea sunt cele care implică armonizări legislative la nivelul statelor membre și se referă la utilizarea anumitor substanțe toxice, la limitarea valorii radiațiilor generate de anumite echipamente electronice, la limitarea poluării produse de vehiculele echipate cu motoare cu ardere internă etc. Din dialogurile purtate până acum am reținut și faptul că, din punct de vedere legislativ, aspectele culturale fundamentale nu pot concura cu aspectele legate de siguranța publică sau de protecția mediului. Un fel de importanță redusă.

Disputa mea inițială cu Comisia Europeană era concentrată pe mesajele text de tip SMS, dar între timp am mai extins abordarea. Siguranța rutieră o fi suficient de importantă? Asistenții robotici de pe dispozitivele mobile moderne pot influența siguranța rutieră într-o proporție destul de mare (sau din ce în ce mai mare). Problema este că acea proporție depinde de rânduiala ei atât de implementarea lingvistică decisă de producătorii respectivelor dispozitive mobile cât și de cunoașterea, din partea utilizatorilor, a uneia dintre limbile implementate – iar în multe cazuri simpla cunoaștere a limbii nu rezolvă automat situația, având în vedere că lipsa sau stălcirea în vorbire a unui accent nativ poate face diferența dintre funcțional și nefuncțional, util și inutil, siguranță sau accident. Firește că mai simplu ar fi să nu se mai umble deloc la telefon în astfel de împrejurări, dar practica dovedește că natura umană desființează chiar și gândul la această variantă.

Și-atunci, în loc ca o parte semnificativă a utilizatorilor să fie cea nevoită să își ajusteze obiceiurile după cum se decide prin alte părți, n-ar fi mai normal ca produsul tehnic să fie el în primul rând cel determinat să se adapteze la obiceiurile utilizatorilor? Cu atât mai mult în situații care implică vreun fel de siguranță publică. Poate nu neapărat în mod automat sau nu mură în gură (eventual cu un efort minimal din partea utilizatorului, de exemplu prin activarea în mod explicit a unei opțiuni particulare pe dispozitiv, sau făcând apel la o actualizare software, sau ceva de genul), dar să fie cumva posibil în termeni absoluți și – mai ales – utilizatorului să îi fie evident că se poate. Asta pentru că azi el știe clar un lucru: în mod sigur dispozitivul are tot ce îi trebuie pentru limba engleză (limbă încă unională) și probabil și cele considerate „de circulație internațională” (cu unele posibile limitări și acolo); restul, cum s-o nimeri.

Sigur că unele caracteristici sau facilități implică un cost. Este un motiv care mi-a fost invocat de multe ori, fiind un bun pretext pentru a nu mai face (sau cere) nimic.

În primul rând – asta e, costă ceva. Companiile care și-au pus în cap să dezvolte acele facilități or fi luat în calcul și niște costuri, în primul rând pentru ei înșiși, adică pentru utilizatorii lor proprii de limbă engleză. Dacă în plus și-au pus în cap să invadeze și lumea largă cu produsele lor – fizic aceleași produse, de fapt, ca cele pentru piața lor proprie – păi atunci să-și ducă ideea până la capăt, incluzând și lumea largă în calculele lor.

În al doilea rând, există posibilitatea ca acele costuri – și de ce nu, și cunoștințe – să fie împărțite cu alte entități, provenind eventual chiar din interiorul statelor membre ale UE apropiate lingvistic de piața de destinație a produselor în cauză. De exemplu, în România există Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială „Mihai Drăgănescu”, care printre altele dezvoltă proiecte de cercetare în domeniul prelucrării limbajului natural. Nu îmi propun să vorbesc în numele lor, dar nu mă împiedică nimic să îmi imaginez că o astfel de colaborare ar putea fi atât atractivă cât și utilă, atât lor cât și nouă în general.

În al treilea rând, nu toate lucrurile sunt complicate și costisitoare, azi. Infrastructura tehnică este deja maturizată în privința multor aspecte, de exemplu în cea legată de fonturi. Codările internaționale de caractere există de ceva timp, iar pentru limbi (oricare, în principiu) sunt și stabile. Pe una din listele de la Unicode se discută acum despre codări de caractere pentru brutozauri (a se citi ad litteram), pentru incluziune în grupa de simboluri emoji. Plictiseală mare și la ăia. În condițiile astea, ce-o fi așa complicat să se completeze din start un ș și un ț pe niște amărâte de fonturi potențial destinate unei utilizări europene ?

Dispozitivele mobile produse de compania Samsung se situează undeva în vârful ultra-tehnologiei mondiale. O privire mai în detaliu poate scoate în evidență investiții colosale care stau în spatele succesului produselor lor. Și cu toate acestea, tastatura românească virtuală livrată pe dispozitivele lor mobile nu poate genera ș-ul românesc, adică s cu virgulă dedesubt – ci doar pe cel greșit, adică s cu sedilă dedesubt. Nici nu prea înțeleg cum de reușesc o asemenea performanță, având în vedere că tastatura românească nativă din codul sursă primordial al respectivului sistem de operare (AOSP) scrie ș-ul corect. Oare pentru tastatura limbii engleze or fi greșit ceva ? În tot cazul, corecția erorii menționate implică o modificare a valorii unui cod pe 16 biți. De fapt modificarea a două valori, pentru că mai este și Ș, adică litera majusculă. Costul ar fi de vreo zero lei.

Și așa mai departe. Nu ascund faptul că unii dintre vinovații pentru starea asta de fapt se află printre noi. Sunt cei care ar trebui să ceară ce trebuie (și habar n-au de nimic), atunci când trebuie (la fel...) și cui trebuie (aici se poate găsi o scuză: în vremurile moderne, este posibil ca partenerul de discuție să fie în *cloud*, o identitate fără glas, fără chip, uneori chiar și fără limbă).

Totuși, în condițiile actuale ale pieței comunitare, abordarea ar trebui să fie și ea comunitară: sunt din Slovacia (să zicem), mă duc în Franța (să zicem) și cumpăr acolo un produs oarecare din gama tehnologiilor de vârf (ceva, nu contează); lingvistic vorbind, acel produs trebuie să îmi poată fi potrivit și mie, eu cel din Slovacia, fără nicio diferență față de situația în care l-aș fi cumpărat din capul locului în țara mea natală – eventual doar să implice minimul de efort din partea mea de care pomeneam undeva anterior. Valabil și invers, valabil și între oricare alte state membre ale Uniunii. Ori în exemplul inventat aici, dacă doar Slovacia ar fi cea care ar ține morțiș la respectul pentru limba sa proprie (printr-o reglementare locală), există posibilitatea teoretică ca un producător de nu-contează-ce să se îngrijească să furnizeze produse conforme numai pe teritoriul acesteia, iar în statele vecine nu. Un fel de inversul cazului *Cassis de Dijon* din jurisprudența CJUE care mi-a fost invocat la un moment dat.

Asta pe de o parte. Pe de altă parte, citam pe la început că statele membre ale UE au decis cândva ca politica limbilor și diversitatea lingvistică să rămână în primul rând în mâinile lor. Drăguț (și vag), dar ar trebui să depindă și de context; decât să stea cineva să urmărească și să verifice aspectele lingvistice la fiecare produs în parte care provine adesea (sau mai ales) din afara Uniunii, n-ar fi mai logic să existe o reglementare globală pe felia asta, de care producătorii să fie nevoiti să țină cont din capul locului? Și asta nu la nivel național, ci la cel unional. Pentru că într-un fel sună o cerere (sau o reglementare) venită din partea a 9 state (să zicem) și eventual și aia întinsă haotic pe o perioadă de timp nedefinită și altă greutate ar trebui să capete aceeași cerere venită punctual din partea unei singure entități, cu prestață presupusă a fi cel puțin cât cele 9 state la un loc – în acest caz UE. Desigur, în acord și cu toți ceilalți care nu sunt interesați direct, în acord cu principiile fundamentale declarate sau pretinse ale CE, UE etc.

Este cert că în prezent lucrurile stau incomparabil mai bine ca acum 10-15 ani (oricum, în zona informaticii, mai demult de-atât deja nici nu se mai știe exact ce-a existat). Norocul „nostru” este că alții de prin alte părți (Asia, de exemplu) au o scriere mai complicată decât cea latină, industria s-a ocupat din timp de „ei” datorită potențialului comercial întrezărit, iar asta a creat bazele unei infrastructuri tehnice solide de care acum pot profita fără mare efort chiar și cei indiferenți, indolenți etc. Dar un minim de efort este totuși necesar, iar cum industria de capul ei nu prea stă să se uite la subtilități regionale, speranța (pentru cei interesați) vine de la cineva presupus a fi de încredere și care și știe despre ce este vorba. În cazul de față, Uniunea Europeană.

©Glasbergen
glasbergen.com

„Scopul nostru este de a stabili un limbaj care este neutru ca gen, neutru ca etnie și neutru ca vârstă, celebrând în același timp spiritul nostru de diversitate.”

Ceva însă este în neregulă în chestiunea cu limba și mai ales cu diversitatea. Însăși definiția conceptului de „diversitate lingvistică și culturală” nu e tocmai limpede aici. Cuprinde în egală măsură și diversitatea per stat membru (minorități) și diversitatea per Uniune (state membre)? Măcar de s-ar spune clar și răspicat: „Uniune este până aici (o dungă în nisip); de-aici încolo sunteți pe cont propriu. Chestia cu diversitatea culturală și lingvistică a fost așa, o toană de moment din partea noastră, n-are rost să mai insistăm. A ajuns să fie o pierdere de vreme dar și de fonduri, din banii voștri,

de fapt. Lăsați industria să traseze viitorul așa cum știe ea că e mai bine pentru voi și mai simplu pentru noi. Asta e, *sorry*.”. Nu zic că ar fi trădare, dar cel puțin s-o știm și noi! ⁹

Încurajator ?

De fapt eu am pornit de la o simplă dorință de a scrie corect în limba română un mesaj text trimis prin SMS ¹⁰.

Cristian Secară
Publicat în data de 16 septembrie 2016 ¹¹

⁹ Adaptare a unei replici parvenite de prin secolul al XIX-lea :)

¹⁰ <http://www.secarica.ro/index.php/eue/sms-story>

Notă: întreaga poveste cu SMS-urile este lungă, încâlcită și posibil greu de digerat.

¹¹ <http://www.secarica.ro/index.php/rou/limbile-ingleza>